

Οκτώβριος 2025
ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

100 χρόνια Μάνος Χατζιδάκις

100 χρόνια από
τη γέννηση
ενός
διαχρονικού
ονείρου

Από την Ξάνθη των παιδικών του χρόνων ως τις σκηνές
του κόσμου, η μουσική του παραμένει φως, μνήμη,
ποίηση και αφύπνιση. Ένα όνειρο που συνεχίζει να μας
ενώνει.

Γράφουν:
Θανάσης Μουσόπουλος
Φανή Μπαχαρίδου
Σόνια Θεοδωρίδου
Κώστας Μαυρομάτης
Μανώλης Θεόδωρος
Κώστας Πασβάντης

Ο Οικουμενικός Έλληνας Μάνος Χατζιδάκις και ο «Πολυχώρος Τέχνης και Σκέψης»

Της Φανής Μπαχαρίδου*

λιτικό στοχασμό, στην φιλοσοφία. Του <προφήτη> που ο λόγος και η μουσική του συνεχίζουν να εμπνέουν.

Το 2025 αποτελεί ένα ιδιαίτερο ορόσημο για την Ξάνθη, καθώς φέτος συμπληρώνονται 100 χρόνια από τη γέννηση του. Αυτός ο αιώνας είναι πολλαπλά φορτισμένος από την παρουσία και την απουσία του συνθέτη του <Μεγάλου Ερωτικού>.

Ο ίδιος έγραψε το 1980: «Γεννήθηκα στις 23 Οκτώβρη του 1925, στην Ξάνθη τη διατηρητέα κι όχι την άλλη τη φριχτή που χτίστηκε μεταγενέστερα από τους μεταπολεμικούς της ενδοχώρας μετανάστες. Η μητέρα μου ήταν από την Αδριανούπολη και ο πατέρας μου απ' την Κρήτη. Με φέραν το 1932 στην Αθήνα απ' όπου έλαβα την Αττική παιδεία – όταν ακόμη υπήρχε στον τόπο μας και Αττική και Παιδεία. Καταστάλαγμα μέχρι στιγμής του βίου μου είναι:

Αδιαφορώ για την δόξα. Με φυλακίζει στα όρια που εκείνη καθορίζει και όχι εγώ.

Πιστεύω στο τραγούδι που μας αποκαλύπτει και όχι σ' αυτό που μας διασκεδάζει και μας κολακεύει εις τας βιαίως αποκτηθείσας συνήθειές μας.

Επιθυμώ να έχω πολλά χρήματα για να μπορώ να στέλνω «εις τον διάβολον» – που λένε – κάθε εργασία που δεν με σέβεται. Το ίδιο και τους ανθρώπους.

Περιφρονώ αυτούς που δεν στοχεύουν στην αναθεώρηση και στην πνευματική νεότητα, τους εύκολα «επώνυμους» πολιτικούς και καλλιτέχνες, τους εφησυχασμένους συνομήλικους, την σκοτεινή και ύποπτη δημοσιογραφία, την πάσα λογής χυδαιότητα καθώς και κάθε ηλίθιο του καιρού μου».

Η οικογένεια Χατζιδάκι νοίκιασε το δεύτερο όροφο του διατηρητέου κτιρίου «Grand Maison». Στο σπίτι αυτό ο Χατζιδάκις ξεκίνησε το μεγάλο ταξίδι στο μαγικό κόσμο της μουσικής χάρη στο μεγάλο πιάνο που υπήρχε στο σπίτι και στα μαθήματα που πήρε από την Αρμένισσα δασκάλα μουσικής Άννα Αλτουνιάν. Στον ίδιο δρόμο που βρίσκεται το αρχοντικό, στην οδό Ελευθερίου Βενιζέλου, υπήρχε και το μοναδικό ιδιωτικό σχολείο της Ξάνθης όπου ο Μάνος έλαβε τα πρώτα μαθήματα. Το 1932 η οικογένεια Χατζιδάκι εγκαθίσταται οριστικά στην Αθήνα.

Σήμερα το σπίτι αυτό είναι ο ΠΟΛΥΧΩΡΟΣ ΤΕΧΝΗΣ & ΣΚΕΨΗΣ ο οποίος ταυτίζεται με το «μεγάλο Μάνο» είναι ένας ζωντανός χώρος, συνεχώς επισκέψιμος και δημιουργικός, ένας πολυχώρος Τέχνης και Σκέψης, τον οποίο διαχειρίζεται η <<Στέγη Πολιτισμού>> της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, ένας φορέας που όπως τόνισε ο περιφερειάρχης κ. Χ.Τοφίδης «είναι ένας στρατηγικός φορέας πολιτισμού με αντικείμενο την διαχείριση των πολιτιστικών ακινήτων της ΠΑΜΘ και τον συντονισμό του πολιτιστικού προϊόντος. Με επίκεντρο, προς το παρόν, δύο εμβληματικές υποδομές —το Μέγαρο Μουσικής Κομοτηνής και τον Πολυχώρο Τέχνης και Σκέψης (οικία Μάνου Χατζιδάκι)

Ξάνθης— η Στέγη Πολιτισμού θα παράγει, θα φιλοξενεί και θα διαχέει πολιτιστικό περιεχόμενο σε όλη την Περιφέρεια».

Σήμερα, στο δεύτερο όροφο του κτιρίου, παλιές φωτογραφίες του Μάνου Χατζιδάκι και της οικογενείας του, της Αρμένισσας δασκάλας του, όπως επίσης παρτιτούρες των έργων του, ιδιόχειρες μουσικές σημειώσεις και λιγοστά προσωπικά αντικείμενα μαρτυρούν το πέρασμα του οικουμενικού Έλληνα μουσικοσυνθέτη από τους χώρους του σπιτιού που σημαδεύτηκε από την παρουσία του. Είναι ένας χώρος έμπνευσης, πολιτιστικός οδο-

δείκτης για όλους μας.

Γι' αυτό τον τιμούμε, τον σεβόμαστε και επάνω του χαράσσουμε το μέλλον του πολιτισμού μας.

* Η Φανή Μπαχαρίδου είναι Αντιπεριφερειάρχης Οικονομικών, Πολιτισμού και Εθελοντισμού ΠΑΜΘ

Το "Σπίτι Χατζιδάκι" στην σημερινή του μορφή.(αρχείο Κώστα Μαυρομάτη).

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Στην Ξάνθη, τη γενέτειρα του Μάνου Χατζιδάκι, 100 χρόνια από τη γέννησή του, δεν αποδίδουμε απλώς τιμές σε έναν μεγάλο καλλιτέχνη, αναμετρίομαστε με το ίδιο μας το μέτρο.

Ο Μάνος υπήρξε οικουμενικός, φωτεινός, ασυμβίβαστος, ελεύθερος. Κι όμως, η πόλη του -όχι οι άνθρωποι της, αλλά οι θεσμοί της- δεν στάθηκε όσο γενναιόδωρη όφειλε απέναντί του. Είναι γιατί οι κοινωνίες, και κυρίως οι συντηρητικές και περικαρακωμένες αρχές, χρειάζονται χρόνο για να κατανοήσουν αυτούς που βλέπουν πιο μακριά.

Με αυτό το επετειακό αφιέρωμα επιχειρούμε να ξανασυναντηθούμε μαζί του, τη σκέψη, τη μουσική, το πνεύμα, το ήθος και τη ματιά του στον κόσμο, μέσα από ανθρώπους που τον έζησαν, τον αφουγκράστηκαν, τον αγάπησαν και τον κουβαλούν μαζί τους.

Ευχαριστούμε θερμά όσους συμμετείχαν σε αυτή την έκδοση και βοήθησαν να επαναφέρουμε μνήμες, εικόνες και αλήθειες για το Μάνο.

Γιατί ο Μάνος Χατζιδάκις δεν είναι μόνο παρελθόν· είναι μια ανοιχτή πρόταση ζωής, που συνεχίζει να εμπνέει, να πλουτίζει τον εσωτερικό μας κόσμο και τα πιο βαθιά μας συναισθήματα, αρκεί να έχουμε ανοιχτά αυτιά, μάτια και ψυχή.

*Φωτογραφίες, πληροφορίες και κείμενα έχουν αντληθεί από τον επίσημο λογαριασμό 'Μάνος Χατζιδάκις» στο facebook και τα προσωπικά αρχεία των συμμετεχόντων

Για τα 100 χρόνια από τη γέννηση του Μάνου Χατζιδάκι

Ο Μάνος Χατζιδάκις και η Αλίκη Βουγιουκλάκη κατά την συνεργασία τους στην θεατρική παράσταση «Καίσαρ και Κλεοπάτρα.1962

Μάνος Χατζιδάκις και Αλίκη Βουγιουκλάκη. Μια μεγάλη φίλια που επιβραβεύτηκε από μεγάλες συνεργασίες.

Νικολαΐδου,Μάνος Χατζιδάκις και Αλίκη Βουγιουκλάκη.

Στις 23 Οκτώβρη του 1925,μια Τρίτη, γεννιέται στην Ξάνθη ο Μάνος Χατζιδάκις.

Ο Μάνος Χατζιδάκις με την μητέρα του Αλίκη(Βασιλική) και την αδελφή του Μιράντα.

Ο Μάνος Χατζιδάκις(με τα άσπρα)μαζί με την αδελφή του Μιράντα, καθισμένοι στο φτερό αυτοκινήτου εποχής, σε κάποια εκδρομή δικηγόρων της Ξάνθης ,το 1931.

Η γειτονιά του Μάνου Χατζιδάκι, πανοραμική λήψη από το σπίτι στο οποίο διέμενε.

Ενα από τα γνωστότερα φωτογραφικά πορτραίτα του Μάνου Χατζιδάκι.

Μάνος Χατζιδάκις και Μελίνα Μερκούρη.

Ο Κώστας Μαυρομάτης Συλλέκτης-Ερευνητής

ΦΤΑΣΑΜΕ ΦΕΤΟΣ ΑΙΣΙΩΣ, ΣΤΗΝ ΕΠΕΤΕΙΟ ΤΗΣ συμπλήρωσης των 100 χρόνων από την γέννηση του μεγάλου μας Μουσικοσυνθέτη Μάνου Χατζιδάκι , στις 23 Οκτωβρίου του 1925 στην Ξάνθη. Η επέτειος αυτή, μας χαροποιεί ιδιαίτερα αλλά παράλληλα, μας δημιουργεί αισθήματα ευθύνης ως προς την διαφύλαξη και ανάδειξη της πολιτιστικής του κληρονομιάς στην πόλη μας. Το Μουσικό κεφάλαιο, το οποίο λέγεται «Μάνος Χατζιδάκις», πρέπει να μπει σε καινούργιες βάσεις, ώστε να προβάλλεται συστηματικά το σημαντικό έργο του που στόχο θα έχει την ανάδειξη της πολύπλευρης προσωπικότητας του και της μουσικής ιδιοφυΐας του, ώστε όλα αυτά τα στοιχεία να μπορέσουν να περάσουν στις επόμενες γενιές. Οι νεότερες γενιές, πρέπει να «μπολιαστούν» με την μουσική του, ώστε να είναι οι θεματοφύλακες και πρεσβευτές της πολιτιστικής του κληρονομιάς! Ο Μάνος Χατζιδάκις, στην πολύχρονη πορεία του, προσπάθησε αρκετές φορές να συνδεθεί μουσικά με την γενέτειρά του, την

Ξάνθη, προσπαθώντας να δημιουργήσει ο ίδιος ετήσιο μουσικό φεστιβάλ στην πόλη μας, τον γνωστό «Μουσικό Αύγουστο». Ήθελε παράλληλα, σε συνεργασία με τον τότε Νομάρχη Ξάνθης, Κωνσταντίνο Θανόπουλο, να αναδείξει και τον Παραδοσιακό μας οικισμό που «παρόμοιος του δεν υπάρχει στην Ελλάδα», όπως ο ίδιος χαρακτηριστικά έλεγε. Ήταν οι πρωτοπόροι οραματιστές που πίστευαν ότι η ανάδειξη και διάσωση του, ήταν προς όφελος της πόλης. Ο ίδιος υπερηφανευόταν πως γεννήθηκε στη Παλιά Πόλη, «την διατηρητέα και όχι την άλλη την φρικιά που χτίστηκε μεταγενέστερα, από τους εσωτερικούς της ενδοχώρας μετανάστες». Ίσως αυτή η δήλωση του, να είναι και το μεγαλύτερο κληροδότημα του προς την γενέτειρά Ξάνθη. Η ανάμνηση λοιπόν της γέννησης του Παγκόσμιου Μάνου Χατζιδάκι στην πόλη μας και η ενθύμηση του περάσματος του από αυτή, πρέπει να παραμείνει ισχυρή αλλά να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο , με διάφορους τρόπους γιατί είναι αυτός πλέον, ο οποίος καθορίζει την μουσική μας παιδεία και τον Πολιτισμό!

Άραγε πόσο γνωρίζουμε τον Μάνο;

ΤΟΥ ΘΑΝΑΣΗ ΜΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ
Φιλολόγου-συγγραφέα-ποιητή

ΤΟ 2025 ΤΙΜΟΥΜΕ ΤΑ 100 ΧΡΟΝΙΑ από τη γέννηση του ξανθιώτη Μάνου Χατζιδάκι. Πόσο η Ξάνθη έδειξε τη χαρά και τιμή προς τον παγκόσμια αναγνωρισμένο δημιουργό; Αυτή την πικρία προσπάθησα να απαλύνω με μια σειρά εκδηλώσεων και δημοσιεύσεων. Η τιμητική πρόταση του ΕΜΠΡΟΣ να πάρω μέρος στο παρόν αφιέρωμα με χαροποιεί, ο πόνος όμως - τι κάνουν οι θεσμικοί παράγοντες - εξακολουθεί να υπάρχει. Η συνδρομή μου αυτή έχει ως σκοπό, πρώτα να παρουσιάσω τη σχέση μου με τον Χατζιδάκι και το

έργο του, ενώ στη συνέχεια θα μιλήσω για τις άλλες - πλην της μουσικής - πλευρές της παρουσίας του Μάνου.

Είχα τη χαρά να συναντήσω κάποιες φορές τον Μάνο Χατζιδάκι, στην Ξάνθη, και να συνομιλήσω μαζί του. Το 1979 που ήρθε στην πατρίδα μου για να οργανώσει πολιτιστικές/μουσικές εκδηλώσεις και αργότερα, όταν μετά από χρόνια (1992) πραγματοποιήθηκε μια συναυλία.

Από τα εφηβικά μου χρόνια πριν από τη δικτατορία άκουγα Μάνο και μου άρεσε. Πολλές φορές ακούγαμε, στο ραδιοφωνο, χωρίς να ξέρουμε ποιου είναι το τραγούδι. Μεγαλώνοντας συνειδητοποίησα την αξία και το εύρος του.

Όταν άρχισα να ασχολούμαι συστηματικά με τη Θρακική Λογοτεχνία, συγκέντρωνα στοιχεία και για τον Μάνο, τον οποίο ενέτασσα στην ξανθιώτικη δημιουργία - ανάμεσα στους πολλούς / πολλές απόδημους των μεγάλων κέντρων. Έτσι δικαιωματικά αναφέρομαι στην ποίηση του Χατζιδάκι στη Συνοπτική Ιστορία της Θρακικής Λογοτεχνίας, που είναι η πρώτη συστηματική σχετική εργασία μου, δημοσιευμένη το 1982.

Το 1994 ήμουν δημοτικός σύμβουλος και με το θάνατό του στο Έκτακτο Δημοτικό Συμβούλιο μίλησα σχετικά.

Τον επόμενο χρόνο στο "Εμπρός" δημοσίευσα κείμενα για λογοτέχνες και άλλους δημιουργούς της Ξάνθης, μεταξύ των οποίων και για το Μάνο. Τα κείμενα αυτά συγκρότησαν το βιβλίο "Ξάνθη, Εκατό χρόνια τέχνη του λόγου" (1998).

Σε ραδιοφωνικές εκπομπές και σε άλλες εκδηλώσεις και δημοσιεύσεις ο Χατζιδάκις είναι παρών. Η Ξάνθη έχει πολλούς λογαριασμούς ανοικτούς με τον Μάνο. Το 1994 το Έκτακτο Δημοτικό Συμβούλιο αποφάσισε να αφιερώσει το Πνευματικό Κέντρο στο Μάνο Χατζιδάκι - πρόκειται για το τεράστιο Π των Καπναποθηκών. Σε λίγα χρόνια ξεχάστηκε / κατέβηκε η σχετική επιγραφή.

Καθιερώθηκε το Χατζιδάκειο Χορωδιακό Φεστιβάλ, που οργανώνει ο Δήμος για μια περίπου δεκαετία. Στο περιοδικό "Φοροτεχνική και Θρακική Προσέγγιση" παρουσιάζω κατ' έτος σχετικά ρεπορτάζ. Είχα την τιμή και χαρά να είμαι μέλος του Συμβουλίου της Στέγης Γραμμάτων και Καλών Τεχνών και της οργανωτικής ή καλλιτεχνικής επιτροπής του Φεστιβάλ. Πέρασαν τα χρόνια, πέθανε ο Φίλιππος Αμοιρίδης. Πάει κι αυτό...

Πάντοτε είχα στα ενδιαφέροντά μου την προσέγγιση του έργου του Μάνου, που θεωρούσα και θεωρώ ότι δεν είναι μόνο μουσικό. Όταν μάλιστα τα τελευταία χρόνια το Μουσικό Σχολείο Ξάνθης ξεκίνησε τη συνάντηση μαθητών από μουσικά σχολεία και φύσηξε νέος άνεμος, είχα στο μυαλό μου ότι, εκτός από τη μουσική και τραγούδια στην πατρίδα του Μάνου, καλό θα ήταν να φωτίσουμε και το υπόλοιπο έργο του.

Έτσι, ύστερα από σχετική συζήτηση με τον φίλο Νίκο Σεργκενλίδη, το Δίκτυο Λόγου και Πράξης σε συνεργασία με το Ίδρυμα Θρακικής Τέχνης και Παράδοσης οργάνωσε Ημερίδα με τίτλο "Ο πολίτης Μάνος Χατζιδάκις", στη σημαδιακή ημέρα 21 Απριλίου 2016, υπό την αιγίδα του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Δόθηκε σε μένα προσωπικά η ευκαιρία να εκφράσω τις απόψεις μου για τον Ξανθιώτη Οικουμενικό Δημιουργό.

Την τελευταία δεκαετία θεωρώ πολύ σημαντικό την αξιοποίηση του αρχοντικού του Ισαάκ Δανιέλ που με τον τίτλο Πολυχώρος Τέχνης και Σκέψης «Οικία Μάνου Χατζιδάκι» όπου έζησε κάποιο διάστημα η οικογένεια του Μάνου, οργανώνονται πολιτιστικές εκδηλώσεις με την ευθύνη της Αντιπεριφέρειας Ξάνθης. Ένα έργο που προγραμμάτισε και υλοποίησε ο αείμνηστος Γιώργος Παυλίδης, που έφυγε από τη ζωή τέτοιες μέρες, στις 20 Οκτωβρίου 2016 - μνημόσυνο η αναφορά μου τούτη.

Το 2025 αρκετές εκδηλώσεις οργάνωσα και κείμενα και τεύχη δημοσίευσα για τον Μάνο της Ξάνθης και της Οικουμένης.

Στο κείμενο που ακολουθεί θα προσπαθήσω να μιλήσω για τον Μάνο ως ποιητή και πολιτιστικό ταγό.

Πολύ σημαντικόν τομέα της ουσιαστικής προσφοράς του Χατζιδάκι θεωρώ τη μελοποίηση της νεοελληνικής ποίησης. Ο Μάνος από το 1945 ήδη μελοποιεί ποιήματα νεοελλήνων και όχι μόνο ποιητών. Αναφέρουμε κατά χρονολογική σειρά: Μπολιβάρ του Εγγονόπουλου, δύο ναυτικά τραγούδια Μίλτου Σαχτούρη, Επιτάφιος Τάκη Βαρβιτσιώτη, Μυθολογία Νίκου Γκάτσου 1965 και το 1972 Αμοργός του Γκάτσου σε πολλές φάσεις. Στη «Μυθολογία», ο Μάνος Χατζιδάκις μοιάζει να ανακαλύπτει την ουσία του τραγουδιού που θα ήθελε πραγματικά να γράψει, αυτό που αργότερα περιέγραφε λέγοντας: «η τέχνη

του τραγουδιού αποτελεί κοινωνικό λειτουργήμα, γιατί το τραγούδι μας ενώνει μέσα σ' ένα μύθο κοινό». Ο Μάνος Χατζιδάκις έλεγε για την «Αμοργό» του Νίκου Γκάτσου: «Η «Αμοργός» δεν είναι ένα υπερρεαλιστικό ποίημα· είναι ένα ελληνικό ποίημα, με χρήση κάποιων υπερρεαλιστικών στοιχείων, τα οποία όμως υπάρχουν στην ίδια την ελληνική παράδοση. Γι αυτό και ο Γκάτσος, δεν δυσκολεύτηκε να τα μεταφέρει στο νεοελληνικό τραγούδι, δίνοντας μια καινούργια αίσθηση, αλλά στην ουσία επαναφέροντας τα διαχρονικά στοιχεία που περιείχε η ελληνική παράδοση». Το 1972 ο ανεπανόλητος Μεγάλος Ερωτικός με την ποιητική ελληνική διαχρονία. Με την επιστροφή του από την Αμερική, το 1972, ο Χατζιδάκις εκδίδει ένα δίσκο - σταθμό, που περιλαμβάνει μελοποιημένα ποιήματα του **Οδυσσέα Ελύτη**, της **Μυρτιώτισσας**, του **Κωνσταντίνου Καβάφη**, του **Γιώργου Σαραντάρη**, του **Διονύσιου Σολωμού**, της **Σαφούς** και του **Γεωργίου Χορτάτση**. Επίσης, ένα τραγούδι σε ποίηση **Λόρκα** από το θεατρικό έργο «Περλμπλίν και Μπελίσσα» σε μετάφραση του Νίκου Γκάτσου και ένα απόσπασμα από την «Μήδεια» του **Ευριπίδη** σε μετάφραση Παντελή Πρεβελάκη. Παράλληλα, περιλαμβάνει ένα μελοποιημένο απόσπασμα από το «Άσμα Ασμάτων» του **Σολομώντα** και μια «συρραφή» από στίχους δημοτικών τραγουδιών.

Ακολουθεί Κοινός Βίος Γιώργου Χρονά, Κύριε Βαγγέλη Ροζακέα, 1981 Πίνδαρος στο πρωτότυπο, Ωδές Ανδρέα Κάλβου, και τέλος το 1992 Τα τραγούδια της αμαρτίας του Χριστιανόπουλου και ένα ποίημα του Χρονά.

Στο εξαιρετικό βιβλίο του Roderick Beaton "Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία" (Εκδ. Νεφέλη, 1996) στο κεφάλαιο «Ποίηση και Μουσική» (σελ. 284 - 287) γίνεται αναφορά στο λεγόμενο «έντεχνο λαϊκό τραγούδι» και στον ρόλο του Μίκη και του Μάνου. Ο Roderick Beaton σημειώνει: «Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας το έντεχνο λαϊκό τραγούδι έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο, ακριβώς εξαιτίας της στενής σχέσης που αναπτύχθηκε ανάμεσα στην ποίηση και τη μουσική και κατ' επέκταση ανάμεσα στους ποιητές και τους μουσικούς» (σελ. 287).

Ο Μίκης και ο Μάνος είναι οι πρωταγωνιστές στην προβολή και αξιοποίηση της νεοελληνικής ποίησης, που με τη μελοποίησή της έγινε κτήμα του ελληνικού λαού.

Ο Μάνος έχει βαθύτατη σχέση με την ποίηση. Δεν χωράει απορία γι' αυτό. Εκτός από τη μελοποίηση της ποίησης άλλων έχουμε και τις δικές του δημιουργίες.

Πρώτα είναι οι δύο ποιητικές του συλλογές: "Μυθολογία" 1966 και "Μυθολογία Δεύτερη" 1982 (τώρα σε κοινή έκδοση με τους δύο τίτλους συνδυασμένους συμπλεκτικά).

Το 1980 κυκλοφόρησε το βιβλίο "Σχόλια του Τρίτου" με 35 κείμενα που μεταδόθηκαν από το Τρίτο Πρόγραμμα της Ραδιοφωνίας στο διάστημα ενός έτους, Απρίλιος 1979 - Απρίλιος 1980. Το 1988 κυκλοφόρησε ο τόμος "Ο Καθρέφτης και το Μαχαίρι" με 36 κείμενα δημοσιευμένα σε περιοδικά και εφημερίδες.

Ο ίδιος ο Μάνος δηλώνει: Είμαι Ποιητής - Έχω ποιητική συνείδηση. "Προσπαθώ να εκμαιεύσω την ποιητική συνείδησή μου, αυτήν που οφείλουμε να συνειδητοποιούμε και να καλλιεργούμε όλοι μας, γιατί είναι η μόνη ελεύθερη και αδιάφθορη συνείδησή μας, μπρος στις τόσες εθνικές ή προοδευτικές σκοπιμότητες του καιρού μας" (ΣΧΟΛΙΑ σελ. 51)

Στα κείμενά του που περιέχονται στα δύο προαναφερθέντα βιβλία υπάρχουν μεγάλα κείμενα για τον Νίκο Γκάτσο, τη Μήτση Χατζηλαζάρου, τον Οδυσσέα Ελύτη. Επίσης υπάρχουν πολλές αναφορές στη Μυρτιώτισσα, τον Άγγελο Σικελιανό, το Γιάννη Ρίτσο, το Γιώργο Σεφέρη (όλα τα παραπάνω στον Καθρέφτη και στο Μαχαίρι). Στα Σχόλια του Τρίτου αναφέρονται ο Ανδρέας Εμπειρίκος, ο Κωστής Παλαμάς, ο Μιχάλης Κατσάρος, ο Ντίνος Χριστιανόπουλος, ο Ανδρέας Κάλβος, ο Διονύσιος Σολωμός, ο Νίκος Καζαντζάκης, ο Νίκος Εγγονόπουλος, ο Γιώργος Χρονάς, ο Μίλτος Σαχτούρης. Επίσης γίνεται αναφορά στην "Ερωφίλη". Όλο αυτό το corpus των κειμένων και αναφορών δείχνουν τη βαθύτατη σχέση του Χατζιδάκι με τη νεοελληνική ποίηση. Τα παραπάνω γραπτά του εμπλουτίζονται και τεκμηριώνονται με στίχους, αποσπάσματα και ολόκληρα ποιήματα των αναφερόμενων δημιουργών.

Ολοκληρώνουμε τον περίπατό μας με ποίηση του Μάνου Χατζιδάκι. Τα δύο πρώτα είναι γνωστά τραγούδια του.

Ο ταχυδρόμος πέθανε
Κι ήταν παιδί στα δέκα εφτά που τώρα έχει πετάξει
Ποιος θα σου φέρει αγάπη μου το γράμμα που 'χα τάξει
Και σαν πουλί που πέταξε η πικραμένη του ζωή
πέταξε πάει και του 'φυγε η δροσερή η δροσερή πνοή
Ποιος θα σου δώσει αγάπη μου το τελευταίο φιλί μου
Ο ταχυδρόμος πέθανε στα δεκαεφτά του χρόνια κι ήταν αυτός η αγάπη μου
Η κουρασμένη του σκιά τώρα πετάει στα κλώνια με συντροφιά τ' απθόνια
Ποιος θα σου δείξει αγάπη μου που 'ναι του ονείρου ο δρόμος
αφού πεθάναμε μαζί κι εγώ κι ο ταχυδρόμος

Φέρτε μου ένα μαντολίνο
Φέρτε μου ένα μαντολίνο για να δείτε πως πονώ
κι ύστερα θα γίνω κρίνο κι ύστερα πια θα χαθώ
Τι με νοιάζει κι αν χαθώ αφού θα 'χω γίνει κρίνο
φέρτε μ' ένα μαντολίνο
Το παιδί που μ' αγαπάει όλο θέλει να ρωτά τι σημαίνει Κυριακή
Σκέφτομαι γιατί ρωτάει και φοβάμαι ότι ξεχνά πως τον είδα Κυριακή
Το παιδί που μ' αγαπάει όλο θέλει να ρωτά που πηγαίνουν τα πουλιά

Μα το δάκρυ μου κυλάει και καθώς αυτός κοιτά τον σκεπάζω με φιλιά

Ιδιωτική στιγμή

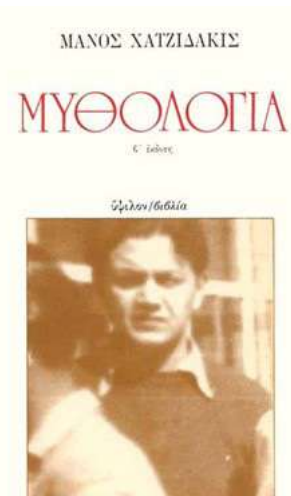
Ένας παπάς
από τ' αντικρινό παράθυρο
κοιτάζει που κοιμάμαι.
Θέλει να διαπιστώσει
πού έχω τα χέρια μου,
πάνω ή κάτω από το προσκεφάλι.
Ένας αστυνόμος
από τ' αντικρινό παράθυρο
μ' επιμονή παρατηρεί τον ύπνο μου.
Θέλει να διαπιστώσει
αν γέρνω αριστερά, αν γέρνω δεξιά.
Ένα παιδί
από τ' αντικρινό παράθυρο
με βλέπει μ' απορία να κοιμάμαι.
Θέλει να διαπιστώσει
αν είμαι δράκος
για Θεός ή ένα πουλί
που τραγουδά περιέργα τραγούδια.
Εγώ μέσ' απ' τον ύπνο μου
τους βλέπω και χαμογελώ,
γιατί ο παπάς δεν μ' αναγνώρισε
πως είμαι ο Χριστός κι έχω
τα χέρια μου στο στήθος σταυρωμένα.
Γιατί ο αστυνόμος δεν γνωρίζει
πως ειδικά γι αυτόν είμαι αξιωματικός
και το παιδί ούτε καν μπόρεσε
να φανταστεί πως είμαι ο ποιητής.

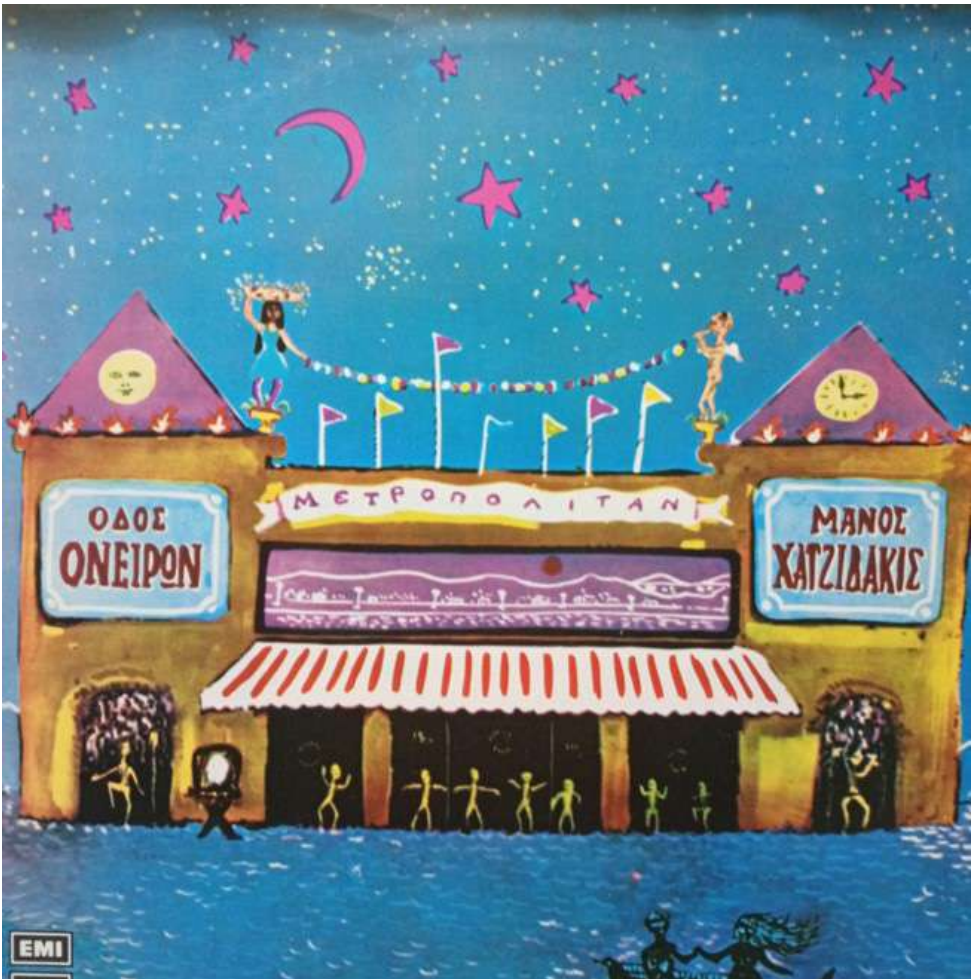
Στο βιβλίο του «Ο Καθρέφτης και το Μαχαίρι» διαβάζουμε ένα άρθρο του Μάνου Χατζιδάκι γραμμένο πριν από σαράντα χρόνια, το 1985, με τίτλο «Η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει»:

«Πάντα μ' απασχολούσε το γνωστό εμβατήριο όσες φορές τ' άκουγα. Έλεγα μέσα μου, τι άραγες εννοεί; [...] Κι ήρθε ένα Μεγάλο Σάββατο, έτσι καθώς παρακολουθούσα τη λειτουργία της Αναστάσεως σαν τυπικός χριστιανός κι εγώ, μ' όλες τις ένοπλες δυνάμεις παρούσες και γυαλιστερές, που μου ξαναθύμισαν το γνωστό εμβατήριο της εθνικής μας υπερηφάνειας «Η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει» - τ' άκουγα μέσα μου καθώς την ίδια στιγμή πκούγετο το ανακουφιστικό «Χριστός Ανέστη», ενώ μερικοί εύζωνοι, τιμητική φρουρά, χαμογελούσαν αμήχανα και ηλιθίως. Σκέφθηκα, σαν κάτι να φωτίστηκε μέσα μου, εφόσον η Ελλάδα δεν πεθαίνει ποτέ, πάει να πει πως και ποτέ δεν θα αναστηθεί.»

**Δεν είναι συμφέρον
κανενός κράτους να παρέχει
ουσιαστική παιδεία, γιατί
δημιουργεί ελεύθερους
πολίτες, και αυτοί είναι
επικίνδυνοι για το κράτος.**

Μάνος Χατζιδάκις

Η γνωριμία με τον Μάνο Χατζιδάκι

ΤΗΣ ΣΟΝΙΑΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ
Ελληνίδας υψιφώνου

ΗΜΟΥΝ 18 ΕΤΩΝ ΟΤΑΝ ΓΝΩΡΙΣΑ ΤΟΝ Μάνο Χατζιδάκι, μία γνωριμία που σημάδεψε την πορεία μου στην ζωή σαν άνθρωπο αλλά και σαν καλλιτέχνη. Μόλις είχα προσληφθεί στην χορωδία του Τρίτου προγράμματος και εκεί στην ραδιοφωνία έγινε και η γνωριμία μας. Η μουσική του ακουγόταν σαν φως μέσα σε μία εποχή ανήσυχη. Πολύ σύντομα διαπίστωσα πως δεν ήταν μόνο ένας

μεγάλος συνθέτης αλλά και ένας σπάνιος άνθρωπος. Η λάμψη του δεν οφειλόταν μόνο στο ταλέντο του αλλά κυρίως στην γενναιοδωρία του. Ήξερε να ενθαρρύνει και να εμπνέει. Η μουσική του με συνόδευε και ακόμα το κάνει σε κάθε βήμα. Ο Μάνος Χατζιδάκις υπήρξε δάσκαλος, καθρέφτης και φάρος για όλους όσους πιστεύουν πως η τέχνη οφείλει να είναι ειλικρινής. Στάθηκα πολύ τυχερή που γεύτηκα την σπάνια παρουσία του γιατί ένοιωσα τι σημαίνει καλλιέργεια, ευαισθησία και αλήθεια στην μουσική. Το έργο του είναι ένα από τα πιο πολύτιμα κεφάλαια της σύγχρονης ελληνικής μουσικής και κουλτούρας. Τα τραγούδια του έχουν κάτι το μαγικό αισθησιακό σχεδόν μία τρυφερότητα που αγγίζει τον καθένα.

Δεν έγραψε μουσική για να εντυπωσιάσει. Έγραψε για να κάνει τον άνθρωπο να σκεφτεί και να νοιώσει. Μας υπενθύμισε πως η τέχνη δεν είναι πολυτέλεια αλλά ανάγκη. Με το πάθος του για την ποιότητα, την βαθιά του γνώση και την ανεξαρτησία της σκέψης του, άφησε πίσω του μια τεράστια κληρονομιά που ξεπερνά την μουσική. Έγινε σύμβολο ενός τρόπου ζωής που σέβεται την αλήθεια, την αισθητική και την ελευθερία. Για μένα υπήρξε σύμβολο ζωής. Ήταν αυτός που χωρίς να το επιδιώκει σε έκανε να θες να γίνεις καλύτερος άνθρωπος και μουσικός. Και αυτό θα το έχω πάντα μέσα μου με βαθιά ευγνωμοσύνη.

Ο Μάνος Χατζιδάκις και η Μουσική της Ψυχής

Από την Ξάνθη ως το Τρίτο Πρόγραμμα, η πορεία ενός δημιουργού που άφησε ανεξίτηλο αποτύπωμα στον ελληνικό πολιτισμό.

Του Θεόδωρου Μανώλη*

1925-2025, ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΝΟΝΤΑΙ ΦΕΤΟΣ ΑΠΟ τη γέννηση του μεγάλου Έλληνα συνθέτη, ποιητή, τραγουδοποιού, μαέστρου και πιανίστα, Μάνου Χατζιδάκι. Μια μεγαλοφυΐα της τέχνης, που όρισε την ιστορία της Ελληνικής μουσικής. Ο Μάνος Χατζιδάκις δεν ήταν απλώς συνθέτης. Ήταν ένας ποιητής που έγραψε με νότες, ένας άνθρωπος που δεν φοβήθηκε ποτέ να μείνει μόνος του απέναντι στον κόσμο, αρκεί να μην προδώσει αυτό που πίστευε:

πως η μουσική είναι τρόπος να ανακαλύπτεις την ψυχή σου. Γεννήθηκε στις 23 Οκτωβρίου 1925 στην Ξάνθη, σ' ένα σπίτι γεμάτο φως, μυρωδιές και ήχους, στην καρδιά της παλιάς πόλης της Ξάνθης. Μικρό παιδί ακόμα, έπιανε το πιάνο και δοκίμαζε να φτιάξει μουσικές και όχι απλώς να τις παίξει. Όταν η ζωή τον έφερε στην Αθήνα, η φτώχεια και η Κατοχή δεν του άφησαν περιθώρια για πολυτέλειες. Δούλεψε όπου βρήκε, φορτοεκφορτωτής, παγοπώλης, βοηθός φωτογράφου. Μα κάθε βράδυ, όταν οι δρόμοι άδειαζαν, εκείνος καθόταν στο πιάνο και έγραφε. Δεν ήξερε ακόμα τι, αλλά ήξερε γιατί: γιατί μέσα στη σιωπή, άκουγε μουσική.

Στα χρόνια του πολέμου, γνωρίζεται με τον Κάρολο Κουν. Ο Μάνος έγραψε τη μουσική για το «Λεωφορείον ο Πόθος» και αργότερα για τους «Ορνιθες», τη «Μήδεια» και τη «Λυσιστράτη». Μέσα στο Θέατρο Τέχνης γεννήθηκε ο «άλλος» Μάνος, ο μουσικός του θεάτρου, ο άνθρωπος που μπορούσε να μεταφράσει ένα συναίσθημα σε ήχο.

Εκεί γνώρισε και τον Νίκο Γκάτσο. Από εκείνη τη στιγμή, δεν χρειάστηκαν πολλά λόγια. Ο ένας καταλάβαινε τον άλλον με τη σιωπή. Μαζί έφτιαξαν τραγούδια που ακόμη και σήμερα μοιάζουν να έχουν γραφτεί χτες: «Κεμάλ», «Η μπαλάντα του Ούρι», «Η Μπαλάντα των Αισθήσεων και των Παραισθήσεων», και πολλά άλλα.

Τον Μίκη Θεοδωράκη τον γνώριζε από παλιά. Ήταν φίλοι, αντίπαλοι, συνοδοιπόροι, όλα μαζί. Οι δυο τους ήταν σαν δύο καθρέφτες που αντανακλούσαν την ίδια Ελλάδα, αλλά από διαφορετική γωνία. Ο Μίκης έγραφε για τους δρόμους και τις πορείες, ο Μάνος για τα εσωτερικά τοπία της ψυχής. Κι όμως, ποτέ δεν έπαψαν να σέβονται ο ένας τον άλλον. Ο Μάνος έλεγε: «Ο Θεοδωράκης είναι ένας γνήσιος Έλληνας συνθέτης. Μα η Ελλάδα μας χρειάζεται και τους δύο, τον ήλιο του και τη σκιά του».

Όταν γύρισε στην Ελλάδα, ανέλαβε το Τρίτο Πρόγραμμα της Ραδιοφωνίας. Ήθελε να φτιάξει ένα ραδιόφωνο όπου να ακούς τη μουσική και να σκέφτεσαι. Εκπομπές για ποίηση, λογοτεχνία, θέατρο, νέους δημιουργούς, όλα περνούσαν από το δικό του αυστηρό αυτί.

Ο Χατζιδάκις πίστευε πως η μουσική δεν πρέπει να υπηρετεί ούτε την πολιτική ούτε την αγορά, αλλά την ψυχική καλλιέργεια του ανθρώπου. Δεν δίσταζε να ασκήσει κριτική στον φθηνό λαϊκισμό, υπερασπιζόμενος την τέχνη ως μέσο ελευθερίας και αυτογνωσίας.

Μέσα στην πορεία των 50 και πλέον ετών ενασχόλησής μου με την μουσική, είχα την τύχη να συναντήσω ανθρώπους που τον γνώρισαν προσωπικά, συνεργάστηκαν, δούλεψαν και

Με τον Διονύση Σαββόπουλο στο Μουσικό Κέντρο Αθηνών ΣΕΙΡΙΟΣ (1988)

πορεύτηκαν μαζί του. Ανθρώπους που λόγω της γνωριμίας τους με τον Μάνο, ευεργετήθηκαν τα μέγιστα, πηκικά και υλικά. Γνώρισα τον πιανίστα του Γιάννη Μαρκόπουλου, ο οποίος μου εκμυστηρεύτηκε ότι τις σπουδές στην Αμερική τις κάλυψε ο ίδιος ο Μάνος, με δικά του έξοδα. Είναι πάρα πολλά τα περιστατικά, μέσα από τα οποία εκδηλώνει τον πλούσιο εσωτερικό του κόσμο.

Ένα εξ αυτών, είναι και εκείνο που μου ανέφερε ο αείμνηστος μαέστρος της χορωδίας της ΕΡΤ, Αντώνης Κοντογεωργίου. Κάθε Κυριακή, η παρέα του Μάνου συναντιόταν σε ένα καφέ στο Κολωνάκι. Κάποια στιγμή είδαν τον Μάνο να έρχεται, και καθώς περπατούσε κοντοστάθηκε να μιλήσει σε κάποιον άστεγο στην άκρη του δρόμου. Ξαφνικά, βγάζει το πανωφόρι του και του το δίνει. Ήρθε στην καφετέρια χωρίς αυτό. Κι όλο αυτό, έγινε χωρίς να ξέρει ότι η παρέα του παρακολούθησε όλο το συμβάν.

Ο Μάνος, ήταν ίσως, από τις πιο σπάνιες περιπτώσεις ανθρώπων, που διέψευσαν τον αρχαίο και παγκόσμιο νόμο που λέει ότι «το χρήμα πολλοί εμίσησαν, τη δόξα ουδείς...». Ο ίδιος, είχε τη χειρότερη σχέση με το χρήμα, αλλά ήταν και εκείνος που είπε το κορυφαίο: «Αδιαφορώ για τη δόξα, γιατί μου στερεί τη δυνατότητα να έχω άμεση επαφή με τον κόσμο».

Το 1961, τιμήθηκε με το Όσκαρ καλύτερου τραγουδιού για «Τα παιδιά του Πειραιά». Ο Μάνος Χατζιδάκις όμως, όχι απλώς δεν παρέλαβε το βραβείο, δεν το ήθελε και ποτέ. Λίγα χρόνια αργότερα, ο ίδιος δήλωσε: «Το επίσημο κράτος με γιόρτασε για το Oscar που πήρα ερήμην μου, και έξω απ' τα δικά μου σχέδια. Πάλεψα χρόνια για ν' αφαιρέσω αυτό τον «τίτλο τιμής» από την πλάτη μου...». Αξίζει να αναφέρουμε, ότι χρόνια αργότερα, προσπάθησε να το ξεφορτωθεί και θα τα είχε καταφέρει αν δεν το έσωζε κυριολεκτικά τελευταία στιγμή, η οικιακή βοηθός του σπιτιού. Μια μέρα, καθώς πετούσε τα σκουπίδια, παραπονέθηκε για το ασυνήθιστο βάρος τους. Η αδερφή του Χατζιδάκι, Μιράντα, υποψιάστηκε ότι κάτι δεν πάει καλά και τελικά βρήκε το χρυσό αγαλματίδιο στα σκουπίδια!

Με οδηγό τη διαδρομή και γενικά την προσωπικότητα του Μάνου, ως Διευθυντής της χορωδίας του Δήμου Ξάνθης και του Δημοτικού Ωδείου Ξάνθης, αποτιμώντας ελάχιστο φόρο τιμής στον μεγάλο συνθέτη, πήρα κάποιες πρωτοβουλίες, με σημαντικότερη την ίδρυση του Χατζιδάκειου Χορωδιακού Φεστιβάλ το 1995, υπό την αιγίδα του Δήμου Ξάνθης. Το Φεστιβάλ, τίμησαν με την παρουσία τους ο γιός του Μάνου Χατζιδάκι, Γιώργος Θεοφανόπουλος-Χατζιδάκις, μεγάλες προσωπικότητες του χώρου της Ευρωπαϊκής και Βυζαντινής Μουσικής, καθώς και περισσότερες από 200 χορωδίες και 8.000 χορωδοί. Όλη αυτή η διαδρομή, ήταν για μένα προσωπικά κάτι μαγικό, κάτι που δεν ανήκε στο χρόνο, που δεν οριοθετείται και θα μείνει για πάντα στην καρδιά μου, καθώς όλων των Ξανθιωτών και όχι μόνο.

Ο Μάνος Χατζιδάκις έφυγε από τη ζωή στις 15 Ιουνίου του 1994. Κανείς όμως δεν τον ένωσε πραγματικά «απόντα». Οι μελωδίες του συνεχίζουν να κυκλοφορούν στα καφέ, στα θέατρα, στις πλατείες, στα αυτιά ανθρώπων που ίσως δεν ξέρουν καν το όνομά του. Γιατί η μουσική του δεν ανήκει στον χρόνο, όπως κι εκείνος. Μοιάζει πάντα παρών, να κάθεται στο πιάνο με το τσιγάρο στο χέρι, να σκκώνει το βλέμμα και να σου λέει: «Μην ακούς μόνο τις νότες. Άκου τη σιωπή ανάμεσά τους. Εκεί κρύβεται η αλήθεια.»

*Ο Θεόδωρος Μανώλης είναι Διευθυντής Μικτής Χορωδίας του Δήμου Ξάνθης

Οι γυναίκες του Μάνου Χατζιδάκι

Βασιλική- Αθηνά, οι πρώτες ξαδέλφες

Ο Μάνος Χατζιδάκις με τον Γιώργο Ζαμπέτα (1978)

Στη Ρώμη με τον Πιοβάνι (1978)

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΠΑΣΒΑΝΤΗ*

ΤΟ 1922 ΗΡΘΑΝ ΣΤΗΝ ΞΑΝΘΗ 3 οικογένειες από την Αδριανούπολη της Ανατολικής Θράκης ως πρόσφυγες. Η πρώτη ήταν της Βασιλικής (Αλίκης) Αρβανιτίδου, μητέρας του Μάνου Χατζιδάκι, η δεύτερη οικογένεια του Κωνσταντή και της Αθηνάς Τσελεπιδου, παππού και γιαγιάς μου με τα 2 παιδιά τους Ευθυμίας και Φώτη, μητέρας μου και θείου μου και η τρίτη οικογένεια της δασκάλας του πιάνου του Μάνου, Άννας Αλτουινιάν.

Το 1923-24 γίνεται η γνωριμία της μητέρας του με τον πατέρα του Γιώργο σε βεγγέρα της εποχής εκείνης και ακολουθεί ο γάμος τους.

Το 1925, στις 23 Οκτωβρίου, γεννιέται ο Μάνος και το 1927 η αδελφή του Μιράντα.

Το 1927 η οικογένεια Χατζιδάκι μετακομίζει στον 2ο όροφο του αρχοντικού του Εβραίου Ισαάκ Ντάνιελ (Σαρκούτσου), ένα πολύ μεγάλο αρχοντικό 5 επιπέδων, των 250 τετραγωνικών το κάθε ένα (2 υπόγεια - ισόγειο και 2 όροφοι).

Το 1927 φεύγει από την ζωή ο παππούς μου Κωνσταντής και μένει η γιαγιά μου χήρα σε ηλικία 33 ετών με 2 ορφανά, την μητέρα μου Ευθυμία 9 ετών και τον αδελφό της Φώτη 12 ετών. Σαν βάλαμα στη θλίψη της ήρθε η πρόταση της πρώτης εξαδέλφης της Βασιλικής να την βοηθήσει στο μεγάλωμα των μικρών παιδιών της Μάνου και Μιράντας. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι απέναντι από το αρχοντικό ήταν το 5ο δημοτικό σχολείο που φοιτούσαν τα παιδιά

της γιαγιάς μου.

Το 1929 ο Μάνος ξεκινά μαθήματα πιάνου από την Αλτουινιάν και παράλληλα μαθήματα ακορντεόν και βιολιού. Το 1932 χωρίζουν οι γονείς του Μάνου και της Μιράντας και η μητέρα με τα παιδιά μετακομίζουν στην Αθήνα (Παγκράτι).

Ο πατέρας βοηθάει την οικογένεια αλλά παραμένει στην Ξάνθη και ασχολείται, εκτός του επαγγέλματος της Δικηγορίας και με το εμπόριο από την Ιταλία. Το 1938 σκοτώνεται σε αεροπορικό δυστύχημα στα Ιταλικά βουνά και μένει η οικογένεια χωρίς πατέρα. Έκτοτε, ο Μάνος σε ηλικία 13 ετών αναγκάζεται να κάνει αρκετές δουλειές για να βοηθήσει την οικογένειά του. Συνεχίζει όμως να σπουδάζει πιάνο-ακορντεόν και βιολί.

Πέρασαν τα χρόνια και το 1977, σε ηλικία 52 ετών, καταξιωμένος πλέον μουσικός και συνθέτης, έρχεται στην Ξάνθη για να δημιουργήσει τον Μουσικό Αύγουστο, κάτι που δυστυχώς δεν πραγματοποιείται για οικονομικούς λόγους.

Κατά την μικρή του παραμονή στην Ξάνθη έλαβε χώρα το εξής χαρακτηριστικό και πολύ συγκινητικό γεγονός. Σε κάποιο γεύμα με παράγοντες του δήμου Ξάνθης στο εστιατόριο Ξανθίππη, ένας γείτονας απέναντι από το πατρικό των γονιών μου, του λέει ότι η κυρία Αθηνά που ήταν η γκουβερνάντα και πρώτη εξαδέλφη της μητέρας του ζει, και αν ήθελε να την δει μπορεί να τον πάει στο σπίτι. Πράγματι την ίδια ημέρα έρχεται στο σπίτι μας με μια τεράστια ανθοδέσμη. Η σκηνή είναι άκρως συγκινητική και φορτισμένη. Η γιαγιά μου το 1977 ήταν 84 ετών (γεννήθηκε το 1893 στην Αδριανούπολη).

Θα κλείσω αυτό το κεφάλαιο με ένα παράπονο και μια δήλωση.

Το παράπονο είναι ότι όταν έγινε το Χορωδιακό Φεστιβάλ στην μνήμη του Μάνου το 1996, ως Αντιπρόεδρος της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών του Δήμου Ξάνθης, συγγενής της οικογένειας μαζί με τον μαέστρο μας Θεόδωρο Μανώλη, ξεναγήσαμε τον θετό γιο του Γεώργιο Θεοφανόπουλο στο αρχοντικό και του έδειξα το δωμάτιο που μεγάλωσε ο Μάνος με την παράκληση, όταν το αρχοντικό αναπαλαιωθεί να μας δώσει το πιάνο που έμαθε τα πρώτα του βήματα καθώς και προσωπικά του είδη τα οποία θα το διακοσμούσαν.

Η παράκληση τότε είχε θετικό αποτέλεσμα και μάλιστα έγινε παρουσία του τότε δημάρχου αείμνηστου Φίλιππου Αμοιρίδη. Το αρχοντικό λειτουργεί εδώ και 2 χρόνια σχεδόν και παρόλες τις ενοχλήσεις από την νομαρχία ο κύριος Θεοφανόπουλος δεν μας έχει στείλει μέχρι και σήμερα τίποτε.

Ευελπιστώ ότι οι προσπάθειες θα συνεχιστούν και θα έχουμε θετικό αποτέλεσμα.

Η δήλωση αφορά τον εξαιρετικό Γερμανό φιλόσοφο και φιλέλληνα Γκαίτε ο οποίος είπε «όπου ακούς να τραγουδάν πλησίασε. Οι κακοί δεν τραγουδούν ποτέ».

*Αδημοσίευτο κείμενο του αποδημήσαντα ξανθιώτη συγγενή του Μάνου Χατζιδάκι, χορωδού και ασφαλιστή

Ο Μάνος της Ξάνθης, ο Μάνος του Κόσμου:

Αυτοβιογραφικό πορτρέτο

Γεννήθηκα στις 23 του Οκτώβρη του 1925 στην Ξάνθη τη διατηρητέα κι όχι την άλλη τη φριχτή που χτίστηκε μεταγενέστερα από τους εσωτερικούς της ενδοχώρας μετανάστες. Η συνύπαρξη εκείνο τον καιρό ενός αντιτύπου της μπελ-επόκ, με αυθεντικούς τούρκικους μιναρέδες, έδιναν χρώμα και περιεχόμενο σε μια κοινωνία-πανσπερμία απ' όλες τις γωνιές της Ελλαδικής γης, που συμπτωματικά βρέθηκε να ζει σε ακριτική περιοχή και να χορεύει τσάρλεστον στις δημόσιες πλατείες.

Σαν άνοιξα τα μάτια μου είδα με απορία πολύ κόσμο να περιμένει την εμφάνισή μου (το ίδιο συνέχισα κι αργότερα να απορώ σαν με περίμεναν κάπου καθυστερημένα να φανώ). Η μητέρα μου ήταν από την Αδριανούπολη, κόρη του Κωνσταντίνου Αρβανιτίδη, και ο πατέρας μου απ' την Μύρθιο της Ρεθύμνου, απ' την Κρήτη. Είμαι ένα γέννημα δύο ανθρώπων που καθώς γνωρίζω δεν συνεργάστηκαν ποτέ, εκτός απ' την στιγμή που αποφάσισαν την κατασκευή μου. Γι' αυτό και περιέχω μέσα μου χιλιάδες αντιθέσεις κι όλες τις δυσκολίες του Θεού. Όμως η αστική μου συνείδηση, μαζί με τη θητεία μου την λεγόμενη «ευρωπαϊκή», φέραν ένα εντυπωσιακό αποτέλεσμα.

Προσπάθησα όλον το καιρό που μέναμε στην Ξάνθη να γνωρίσω σε βάθος τους γονείς μου και να εξαφανίσω την αδελφή μου. Δεν τα κατάφερα και τα δύο. Έτσι μετακομίσαμε το '32 στην Αθήνα όπου δεν στάθηκε δυνατόν να λησμονήσω την αποτυχία μου.

Άρχιζα να ζω και να εκπαιδεύομαι στην πρωτεύουσα ενώ παράλληλα σπούδαζα τον έρωτα και την ποιητική λειτουργία του καιρού μου. Έλαβα όμως την αττική παιδεία όταν στον τόπο μας υπήρχε και Αττική και Παιδεία. Μ' επηρεάσανε βαθιά ο Ερωτόκριτος, ο Στρατηγός Μακρυγιάννης, το Εργοστάσιο του Φιξ, ο Χαράλαμπος του «Βυζαντίου», το υγρό κλίμα της Θεσσαλονίκης και τα άγνωστα πρόσωπα που γνώριζα τυχαία και παρέμειναν άγνωστα σ' όλα τα χρόνια τα κατοπινά. Στην κατοχική περίοδο συνειδητοποίησα πόσο άχρηστα ήταν τα μαθήματα της Μουσικής, μια και μ' απομάκρυναν ύπουλα απ' τους αρχικούς μου στόχους που ήταν να

επικοινωνήσω, να διοχετευθώ και να εξαφανιστώ, γι' αυτό και τα σταμάτησα ευθύς μετά την Κατοχή. Έτσι δεν σπούδασα σε Ωδείο και συνεπώς εγλύτωνα απ' το να μοιάζω με τα μέλη του Πανελληνίου Μουσικού Συλλόγου. Έγραφα ποιήματα και πολλά τραγούδια, και ασκήθηκα ιδιαίτερα στο να επιβάλλω τις απόψεις μου με δημοκρατικές διαδικασίες, πράγμα που άλλωστε με ωφέλησε τα μέγιστα σαν έγινα υπάλληλος τα τελευταία χρόνια. Απέφυγα μετά περισσias βδελυγμίας ότι τραυμάτιζε το ερωτικό μου αίσθημα και την προσωπική μου ευαισθησία.

Ταξίδεψα πολύ και αυτό με βοήθησε ν' αντιληφθώ πώς η βλακεία δεν ήταν αποκλειστικόν του τόπου μας προΐόν, όπως περήφανα ισχυρίζονται κι αποδεικνύουν συνεχώς οι έλληνες σωβινιστές και της εθνικοφροσύνης οι εραστές. Παράλληλα ανακάλυψα ότι τα πρόσωπα που μ' ενδιαφέρονε έπρεπε να ομιλούν απαραίτητως ελληνικά, γιατί σε ξένη γλώσσα η επικοινωνία γινότανε οδυνηρή και εξαφάνιζε το μισό μου πρόσωπο.

Το '66 βρέθηκα στην Αμερική. Έμεινα κι έζησα εκεί κάπου έξι χρόνια, τα χρόνια της δικτατορίας, για λόγους καθαρά εφοριακούς - ανεκαλύφθη πως χρωστούσα τρεισήμισι περίπου εκατομμύρια στο δημόσιο. Όταν εξόφλησα το χρέος μου επέστρεψα περίπου το '72 και ίδρυσα ένα καφενείο που το ονομάσαμε «Πολύτροπον», ίσαμε τη μεταπολίτευση του '74, όπου και τόκλεισα γιατί άρχιζε η εποχή των γηπέδων και των μεγάλων λαϊκών εκτονώσεων. Κράτησα την ψυχραιμία μου και δεν εχόρεψα εθνικούς και αντιστασιακούς χορούς στα γυμναστήρια και στα γεμάτα από νέους γήπεδα. Κλείνοντας το Πολύτροπο είχα ένα παθητικό πάλι της τάξεως περίπου των τρεισήμισι εκατομμυρίων - μοιραίος αριθμός, φαίνεται, για την προσωπική μου ζωή.

Από το '75 αρχίζει μια διάσημη εποχή μου που θα την λέγαμε, για να την ξεχωρίσουμε, υπαλληλική, που μ' έκανε ιδιαίτερα γνωστό σ' ένα μεγάλο και απληροφόρητο κοινό, βεβαίως ελληνικό, σαν άσπονδο εχθρό της ελληνικής μουσικής, των ελλήνων μουσικών και της εξίσου ελληνικής κουλτούρας.

Μέσα σ' αυτή την περίοδο και ύστερα από ένα ανεπιτυχές έμφραγμα στην καρδιά, προσπάθησα πάλι, ανεπιτυχώς είναι αλήθεια, να πραγματοποιήσω τις ακριβές καφενειακές μου ιδέες τότε στην ΕΡΤ και τότε στο Υπουργείο Πολιτισμού, εννοώντας να επιβάλω τις απόψεις μου με δημοκρατικές διαδικασίες. Και οι δύο όμως τούτοι οργανισμοί σαθροί και διαβρωμένοι από τη γέννησή τους κατάφεραν να αντισταθούν επιτυχώς και, καθώς λεν, να με νικήσουν «κατά κράτος». Παρ' όλα αυτά, μέσα σε τούτον τον καιρό γεννήθηκε το Τρίτο κι επιβλήθηκε στη χώρα.

Και τώρα καταστάλαγμα του βίου μου μέχρι στιγμής είναι:

Α δ ι α φ ο ρ ώ για την δόξα. Με φυλακίζει μες στα πλαίσια που καθορίζει εκείνη κι όχι εγώ.

Π ι σ τ ε ύ ω στο τραγούδι που μας αποκαλύπτει και μας εκφράζει εκ βαθέων, κι όχι σ' αυτό που κολακεύει τις επιπόλαιες και βιαίως αποκτηθείσες συνήθειές μας.

Π ε ρ ι φ ρ ο ν ώ αυτούς που δεν στοχεύουν στην αναθεώρηση και στην πνευματική νεότητα, τους εύκολα «επώνυμους» πολιτικούς και καλλιτέχνες, τους εφησυχασμένους συνομήλικους, την σκοτεινή και ύποπτη δημοσιογραφία καθώς και την κάθε λογής खुδαιότητα.

Έτσι κατάφερα να ολοκληρώσω την τραυματισμένη από την παιδική μου ηλικία προσωπικότητα, καταλήγοντας να πουλώ «λαχεία στον ουρανό» και προκαλώντας τον σεβασμό των νεωτέρων μου μια και παρέμεινα ένας γνήσιος Έλληνας και Μεγάλος Ερωτικός.

(Νοέμβριος 1980 - Μάρτιος 1981)

Μάνος Χατζ. Βίγ